

Priapos Kültüne Multidisipliner Yaklaşım Açısından Farklı Bir Bakış

Nazlı AKBAŞ*, Umut PARLITI*, Murat KARAOĞLAN*

Özet

Fallus, uygarlık tarihi boyunca egemenliği, serveti ve bereketi temsil etmiştir. Birçok tarihi figür abartılı fallusuyla birlikte gücün, egemenliğin ve iktidarın sembolü olarak yansıtılır. Fakat fallusun her zaman egemenlik ve gücü temsil ettiğini söylemek de yanlışır. Mitolojide bereket tanrısı olarak geçen Priapos abartılı erekte erkek genital organı ile tasvir edilmesine rağmen, hayat öyküsünün pek de ihtişamlı olmadığı söylenebilir. Ayrıca kısa boylu, çirkin bir yüz görünümüne sahiptir. Bu fiziksel özellikler, günümüz modern tıp bilgilerine göre, konjenital adrenal hiperplazi hastalığına sahip bireylerin fenotip özelliklerini yansıtır. Konjenital adrenal hiperplaziler, kortizol sentezinden sorumlu genetik defektlere bağlı olarak böbreküstü bezi yetersizliği ile sonuçlanan bir hastalıktır. 21 hidroksilaz eksikliğine bağlı konjenital adrenal hiperplazide enzim yolağındaki bloğa bağlı olarak dişil cinsiyet hormonu östrojen sentez edilemez ve yolak erkek cinsiyet hormonu androjenlerin aşırı üretilmesine yol açar. Aşırı androjen üretimi karyotip olarak hem erkek hem de dişilerde gerek genital organlarda gerekse de diğer bedensel özelliklerde virilizasyona yani yan erkekleşmeye neden olur. Hastalarda aşırı kıllanma, yaygın sivilceler oluşur. Hiperandrojenizme bağlı kemik olgunlaşmasındaki hızlanma boyun aşırı kısa olmasına neden olur. Kadınlarda klitoris o kadar büyür ki, erkek genitelyası görünümüne dönüşür. Bazı durumlarda bu dişi bireyler, erkek sanılarak büyütülür. Biz, Priapos'un tasvirlerinden yola çıkarak gerçekte bir erkek olmayıp, aşırı büyük diş genitelyası, boyunun aşırı kısa olması, çirkin yüz görünümü, olası sivilceler, hatta bazı figürinlerin de testissiz olması nedeniyle 21 hidroksilaz eksikliğine bağlı basit virilizan tip ya da 11 beta hidroksilaz eksikliğine bağlı konjenital adrenal hiperplaziden muzdarip bir dişi olabileceğini varsayıyoruz. Modern biyoloji ve tıp bilgilerine dayanan bu yaklaşımın mitoloji ile geçmiş kültürlerdeki dişiliğe, erillığe ve onların beden algılarına olan kavrayışlarını değerlendirmede kırılma yaratacak önemli bir açılım sağlayacağını da düşünüyoruz.

Anahtar Kelimeler: Priapos, Fallus, Eril-Dişil, 21 hidroksilaz, 11 beta hidroksilaz

* Dr. Arş Gör., Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep / Türkiye, e-mail: nazakbas@gmail.com

ORCID : <https://orcid.org/0000-0001-9765-9474>.

* Dr. Arş Gör., Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Erzurum / Türkiye, e-mail: umutparliti62@gmail.com

ORCID : <https://orcid.org/0000-0001-9895-4926>.

* Doç. Dr. Gaziantep Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Dahili Tıp Bilimleri Bölümü, Gaziantep / Türkiye, e-mail: muratkaraoglan@gantep.edu.tr.

ORCID : <https://orcid.org/0000-0002-2861-3568>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Parliti, U. & Akbaş, N. & Karaoğlan, M. (2023). Priapos Kültüne Multidisipliner Yaklaşım Açısından Farklı Bir Bakış. *Külliyeye*, 4(1), 161-172. DOI: 10.48139/aybukulliyeye.1266563

Makale Bilgisi / Article Information

Geliş / Received	Kabul / Accepted	Türü / Type	Sayfa / Page
16 Mart 2023	29 Mart 2023	Araştırma Makalesi	161-172
<i>16 March 2023</i>	<i>29 March 2023</i>	<i>Research Article</i>	

A Different Perspective of Priapos Cult from Multidisciplinary Approach

Abstract

The phallus has represented sovereignty, wealth, and fertility throughout the history of civilization. Many historical figures with their exaggerated phallus, are portrayed as symbols of domination, sovereignty and power. But it is also wrong to say that the phallus always represents domination and power. Although Priapos, who is mentioned as the god of fertility in mythology, is exaggeratedly depicted with erect male genitalia, it can be said that his life story is not so grandiose. He also has a short, ugly face appearance, despite his large, erect phallus. According to modern medical knowledge, these physical features reflect the phenotype characteristics of individuals with congenital adrenal hyperplasia. The fact of the matter is that these patients are not men. Congenital adrenal hyperplasia is a disease that results in adrenal insufficiency due to genetic defects responsible for cortisol synthesis. In congenital adrenal hyperplasia due to 21 hydroxylase deficiency, the female sex hormone estrogen cannot be synthesized due to the block in the enzyme pathway, and the pathway leads to overproduction of the male sex hormone androgens. Hyperandrogen production in both males and females causes virilization, that is, semi-masculinization, in the genital organs and other bodily features as a karyotype. Excessive hair growth and common acne occur in patients. The acceleration in bone maturation due to hyperandrogenism causes extremely short stature. In women, the clitoris is so enlarged that it resembles male genitalia. These female individuals are sometimes grown, assuming they are males. We assume from the descriptions of Priapos that he is not really a man. He may have a simple virilizing type related to 21 hydroxylase deficiency or 11 beta-hydroxylase deficiency due to his enormous external genitalia, excessively short stature, ugly facial appearance, possible acne, and even the lack of testicles in some figurines. We hypothesize that she may be a woman suffering from congenital adrenal hyperplasia. Based on modern biology and medical knowledge, this approach will provide a crucial perspective that will innovate in evaluating mythology and the understanding of femininity, masculinity, and body perceptions in past cultures.

Key Words: Priapos, Phallus, Masculine-Female, 21 hidroksilaz, 11 beta hidroksilaz.

Extended Abstract

The vulva and phallus depictions in the Palaeolithic cave art are likely associated with people's belief in fertility. Practically, it is accepted by the majority of the scientific world that this belief continues to live thousands of years later. For example, it is stated that the snakes depicted in the hair of the "Serpent Head Statue" in Nevalı Çori are phallus. With the historical process, we see that the culture of phallus built the foundation of masculine society. In ancient Greek and Roman art, phalluses appear exaggeratedly. Here, the phallus is defined as a symbol of power and authority rather than fertility. However, in some poems, the figure of Priapos, known as the symbol of power, authority, and abundance, has been ridiculed. Whether attributed positive or negative meanings, the cult of Priapos (4th century BC) Century) has been popular in a vast geography, starting from Lapseki and spreading to the whole of the Ancient Greek and Mediterranean region.

Mythological meanings should be attached to this popularity, as well as the facts of social life. It is impossible to say that the living and related health conditions were excellent then. The source of diseases was first sought in the spirits, then by the goddesses. Diseases were seen as a curse sent from gods and goddesses to humans. These people who face diseases may have shaped some of the diseases they saw around them by exaggerating them and putting religion and ritual in them. For example, it is possible to predict that Priapos, known in Ancient Greece as the god of phallic and fertility, emerged as a sanctification of an inherited metabolic disease caused by a lack of one of the enzymes necessary for the synthesis of cortisol called congenital adrenal hyperplasia (CAD). Notably, the statues of Priapos are pretty short in length against the giant penis. An ugly facial appearance and unusual features suggest he is in a terrible phenotype.

From today's modern medical knowledge, it can be considered that the God of Fertility was a female suffering from congenital adrenal hyperplasia. Because some scientific agendas push us to this hypothesis, the first of these, congenital adrenal hyperplasia, is a disease that results in adrenal insufficiency due to the effects of the CYP21A2 gene responsible for cortisol synthesis. In congenital adrenal hyperplasia caused by a deficiency of 21 hydroxylase, the female sex hormone

Priapos Kültüne Multidisipliner Yaklaşım Açısından Farklı Bir Bakış

estrogenic cannot be synthesized sufficiently due to the block in the enzyme pathway, leading to the overproduction of the male sex hormone androgens. As a karyotype, it causes virilisation of the genital organs and other bodily features in both males and females, that is, the appearance of males in secondary sex characteristics. Prenatal overexposure to androgens virilises the external genital organs of genetic females and results in genital uncertainty due to the severity of the genetic defect at birth.

Affected genetic females cause an alternating degree of expansion of the clitoris due to excessive androgens, a fusion of the labioscrotal folds, and the formation of urogenital sinuses. Since the anti-Mullerian hormone is not secreted, the Mullerian ducts typically turn into the uterus and fallopian tubes in affected women. In other words, the clitoris of females exposed to severe defects turns into the appearance of a male penis. Abnormalities such as premature hair development and excessive hair growth, rapid bone growth due to widespread acne and hyperandrogenism eonism, and short neck due to rapid bone growth are observed. Bone age may be advanced compared to chronological age. In females, the clitoris grows so large that it turns into the appearance of male genitalia. These female individuals are raised as males. At later ages, when the testicles are not noticed, they apply to health institutions with the complaint of undescended testicles.

Priapos's story reveals that he was born with an abnormal appearance. His short stature, hairy appearance, ugly face and even lack of testicles in some of his depictions suggest the clinical appearance of congenital adrenal hyperplasia. It is possible that the penile bloating disease, which was previously described as priapism in the medical literature, is associated with the Priapos cult. Moreover, we understand that in his story, he did not have a relationship with any woman, nor could he be because he is a lonely, unidentified, and gender-depressed god who could not gain power despite his large genitals.

As a result, in this study, we shared the scientific outputs revealing that the figures with large and large-looking penises do not only symbolize power in the sense that they are transferred to us. Symbols of these figures may have changed ideologically in the historical process. The social meaning attributed to external appearances or anomalies may be a component of underlying biological characteristics or disorders and cultural construction. When we re-evaluate the myth of God Priapos with today's medical knowledge to resolve this hypothesis, striking results will continue to be reached. Because considering the historical information, we can say that the depictions of male-looking genitalia in the Priapos cult are the reflections of females whose clitoris has grown into a male penis due to simple virilizing type related to 21 hydroxylase deficiency or 11 beta-hydroxylase deficiency. When evaluated based on the original disease, breaking results can be reached by reconsidering that day's mental and cultural situation, including the extreme variability in the sexual identities of historical figures in myths.

Giriş

İlkel toplumlar çevrelerinde gelişen olayları ilahi bir süreç olarak algılar. Onlara göre tüm olguların arkasında gizemli bir güç, görünmeyen bir tanrı vardır. Güneş ve ayın doğup batması, yıldırımların oluşması, deprem felaketleri gibi doğa olayları görünmeyen tanrıların ilahi kudreti olarak yorumlanır. Üreme ve doğumu da belirleyen bu tanrısal kudrettir. Kutsallık, seks ve doğum tanrıları aracılığıyla somutlaşır. Bu insanlar başlangıçta tanrıyı cinsiyetsiz, sadece seks olarak tasavvur ediyor olmalıydılar. Burada tanrı üreten değil üretici gücü temsil etmekteydi, bu nedenle tanrı cinsiyetsizdi. Böylece onu bedensiz cinsel organlarla sembolleştirip, kendi evliliklerine tanrısallık katmayı umuyorlardı. Kendi nesillerini güvence altına

almak ve bereketi sağlamak için tanrılarla sembolik evlilikler gerçekleştirmişlerdir (Jervey, 1987, s. 103)¹. Belki de Paleolitik dönem mağara sanatında sıklıkla karşılaşılan vulva ve fallus tasvirleri (Mohen, 2002, s. 186) böyle bir amaca hizmet etmekteydi.

Eğer durum gerçekten böyleyse, söz konusu sembolik düşünce binlerce yıl varlığını sürdürmüş olabilir. Örneğin Weston La Barre'nin savunduğu gibi sünnet ayini yılan kültürüyle bağlantılı olabilir. Adem yasak meyveden (bilgi) yer ve böylece ölümsüzlüğünü kaybeder. Yılan Adem'i kandırır ama kendisi ölümsüz olarak varlığını sürdürür. Yılanın derisini değiştirmesi onun ölümsüzlüğünün göstergesidir. Bu inanç beraberinde sünnet geleneğini doğurur. Burada insan cinsel organının bir parçasını kurban ederek, yılan gibi ölümsüzlüğe ulaşabilir (Jervey, 1987, s. 106)². Fallusa ait olan özelliklerin yılanlara yansıtılarak aktarılması da binlerce yıl öncesinden gelir. Nevali Çori'de ele geçen "Yılanlı Kafa" heykelinde at kuyruğu saçın yerine tasvir edilen yılan (Hauptmann, 2011, s. 125) fallik bir sembolün yansıması olabilir (Gezgin, 2012, s. 123).

Yazılı uygarlıkla birlikte fallusun cinsiyetsiz tanrısı iktidar sembolü haline gelir ve eril toplumu inşa etmeye başlar. Bu geçişi Enuma Eliş'te açıkça görmekteyiz. Enuma Eliş erkek düzenini, erkek kuralını, erkek ilişkilerini, erkek gücünü ve yaratıcılığını yücelten erkek mitidir (Harris, 2003, s. 80). Marduk, tüm tanrıların annesi Tiamat'ı öldürerek diğer tanrılar üzerinde söz sahibi olur ve iktidarı ele geçirir. Marduk'un büyükannesini öldürme hikayesi oldukça ilginçtir. Kendisini yutmak için ağzını açan Tiamat'ın ağzına, rüzgarları sokar ve daha sonra okla onu öldürür. Marduk artık tanrıların kralı olmuştur (Adalı & Görgü, 2015). Asur dilinde rüzgâr anlamına gelen šāru penis (ušāru) kelimesine oldukça yakın seslenişe sahip olması tesadüf olmasa gerek³. Enuma Eliş'te başlangıçta anlatılan hikâye erkek (Apsu) ve dişi (Tiamat) suların karşılıklı, sınırsız ve şekilsiz bir arada olmasından başlayıp, sonunda cinsiyetler arasında bir ayırım ve hiyerarşiye çıkar (Helle, 2020, s. 73).

Fallus daha sonra Antik Yunan ve Roma heykel, şiir sanatında abartılı tasvirlerle karşımıza çıkmaktadır. Bu figüratif imgeler gerek zenginlerin gerekse de fakirlerin evlerinde maddi dünya ile yarı-ilahi olan arasında bağlantılar kurma misyonuna sahip apotropetik olarak işlev görür. Yenilenme ve doğurganlığın sembolü olan fallus, tıpkı Babil yaratılış mitinde olduğu gibi yaşamı ölüme, yani Hades'e (Antik Yunan'da ölüm Hades'de sembolleşir) bağlar (Moser, 2006, s. 1-5).

¹ oi.org/10.1111/j.0022-3840.1987.2102_103.x.

² Priapos'un büyük penisine dikkat ettiğimizde penisinin sünnetli olduğu görülebilmektedir. Priapos'un rahiplerinin ve ona tapınanların benzer şekilde kendilerini sünnet etmiş olabilirler, Eroğlu & Oktar, 2010, s. 2.

³ Surethdictionary (2022), erişim 17 Kasım 2022, <https://www.assyrianlanguages.org/sureth/index.php>.

Kuşkusuz mitolojiler ve onların mirasçısı erkek egemen yazılı ve görsel kültürel pratikler bu kavrayışın sayısız örnekleri ile doludur. Erkekleşen uygarlıkla beraber fallus, biyolojik bir fenomen olarak üremeyi sağlayan bir organ olmasının ötesinde baskın statü değeri kazanır. Erillik ve dişiliğin günümüzdeki biyolojik kavrayışın dışında statüyü belirleyen bir kavrayış, egemen kültürlerde edilgen konumdaki dişiliğe ait biyolojik özelliklerin göz ardı edilmesine ve yanlış anlaşılmasına yol açmıştır. Antik filozoflar kadını, yavru üretiminde, rolü olmayan tohumun ekildiği edilgen bir tarla olarak algılar⁴. Baskın erkek genitalyasının dışa doğru ve dik olarak betimlenmesi; edilgen kadın genitalyasının ise içe doğru büyüyen bir organ⁵ şeklinde sembolleşmesi durumunda ise kadını, zihinsel ve bedensel olarak gelişimini tamamlayamamış kusurlu bir erkek olarak tasvir etmişlerdir. Lacan “Fallus bir imleyendir” diyerek konuyu özetlemiştir. Onu, gizem içinde tuttuğu şeyin pençesini kaldıran bir imleyen olarak görür. “Abartılabilirliği sayesinde öteki kuşağa aktardığı yaşamsal akışın imgesi” olarak tanımlar. Erkek ve erkekliğin daha fazla güç kazanmış olması, sınırsız rekabet, maçoluk ve şiddet Lacan’ın deyimiyle abartılmış fallusun bir sonucu olarak kendini göstermektedir (Lacan, 1994).

İster arkeolojik, antropolojik bilim alanıyla konuya yaklaşımla isterse yazılı kayıtlar üzerinden olsun, “*fallus*” tarih boyunca erkekliğin inşasında güçlü bir metafor olarak karşımıza çıkar. Geçmişten geleceğe fallus imgesi, erkekler tarafından özerkliğin elde edilmesinin ayrılmaz göstereni olarak kabul edilmektedir. Fakat aşırı şişirilmenin ayrıca yıkıcı bir yönü vardır. Büyük ve sertleştirilmiş erkeklik organları aracılığıyla gücün kudretin kendisi olan erkek iktidarını aşma potansiyeline dönük olarak fallus imgesi üzerinden ironi kurgulanmış olabilir. Çirkin surat, sakallı yüz, bodur ve kıllı vücut üzerine işlenen iri ve erkte penis üzerinden, başlangıcından itibaren halklar tarafından yaratılan gücü, bereketi simgeleyen toplumsal dinamikler bir nebze de olsa yıkılmış olabilir. Söz konusu arketip klasik kültürde devasa büyük cinsel organ Priapos figürüyle ortaya çıkmış olabilir.

Priapos Kültü ve Hastalık, Kusur İlişkisi

Priapos heykelleri genellikle işlenmesi kolay, kaba ağaçlardan yapılır. Ahşabın dayanıklılığının az olmasından ve maliyetinin ucuz olmasından dolayı Helenistik, Greek ve çoğu Roma şiirinde, bu heykeller ikinci sınıf sanat olarak kabul edilirdi. Bu nedenle Priapos, birçok ozanın alay konusu olmuştur (Stewart, 1997, s. 575)⁶. İster olumlu ister olumsuz anlamlar yüklenilsin onun tasvirlerinin

⁴ Aristoteles dişi ve erkeğin döle verdiği payın eşit olmadığını, erkeğin kalıtımda daha fazla rol sahibi olduğu söylemektedir. Daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Aristotle, 1942.

⁵ Aristoteles’in fikirlerinden etkilenen Galen, kadının genitalyasını içeri doğru uzanan skrotumu, her iki yana doğru açılmış testisler ve vajina yerine prepus olarak tanımlanan penisin ucundaki deri olarak tanımlamıştır. Galen, 2022, Biography, Achievements, & Facts | Britannica”, erişim 14 Kasım 2022, <https://www.britannica.com/biography/Galen>.

⁶ <https://doi.org/10.1111/1467-8365.00082>.

ana karakteristiği hiç kuşkusuz büyük cinsel organıydı. Genellikle giysisi yukarı doğru çekilerek abartılı derecede büyük cinsel organını açıkta bırakacak şekilde arkaya yaslanmış olarak tasvir edilirdi. Giysisinin eteğinde verimliliğin göstergesi olarak meyve ve sebzeler taşırdı. Tasvirlerinde neredeyse her seferinde sakallı verilmiştir (Resim. 1). Priapos'a adanmış epigraflar da bulunmuştur (Boyana, 2004, s. 36; Gravers, 2010, s. 85; Stankovic-Pesterac, 2017, s. 24-26)⁷. O, her ne kadar acınacak bir tanrı olarak tasvir edilse de ona sadık ve bağlı tapınıcıları her daim olmuştur.

Priapos, başlangıçta Lampsakos (Lapseki) ve Hellespont'ta (Çanakkale Boğazı), MÖ 4. yüzyıldan itibaren ise tüm Yunan ve Akdeniz bölgesinde popüler olmuştu. Lampsakos'ta onun onuruna tapınak yapılmış ve bu kentte, MÖ 2. yüzyılda, MÖ 1. yüzyılda darp edilen sikkelerde sakallı olarak betimlenmişti. Lampsakos sikkelerinde tıbbın tanrısı olarak görülen Apollo ile birlikte verilmiş olması Priapos'un sağlık ile ilişkili olduğunu doğrulamaktadır. Bu kentin yine bir sikkesi üzerinde Suriye tipi alınlıklı hexastylos tapınağı içerisinde veriliyor olması kentte adına bir tapınağın olduğunu da doğrulamaktadır (Ertoy, 2018, s. 11-12, 51-52, 66, 84, Lev. 16/323)⁸.

O kırsalın bereket tanrısıyken, şehir tanrısı olarak da hırsızları korkutup toprak verimliliği arttıran bahçelerin koruyucu tanrısı olmuştu. Bereket sembolü olarak müziği ve içmeyi seven, sığırların doğurganlığını arttıran, arı kolonilerini çoğaltan bir özelliğe sahipti. Ayrıca tarlaları, ormanları, üzüm bağlarını, bahçeleri ve meyveleri koruyan nazik bir tanrı olarak kabul edilmişti. Heykellerinin bahçelere bir tür korkuluk olarak dikilmesinin sebebi de buydu. Denizcilerin ve balıkçıların koruyucusu olarak tanınmıştı. Aynı zamanda, aşıklara öğüt veren, onları koruyan ve kadınlara doğurganlık kazandıran bir aşk tanrısıydı. Priapos, kendisine saygısızlık edenlerin cinsel gücünü elinden alma yeteneğine de sahipti. Apotropik güçlere sahip olduğu ve büyülerden ve nazarlardan koruyan ilahi bir fallus olduğuna da inanılırdı. Onun koruma gücü sadece tarlalar, bahçeler ve bağlar değil, genelevlere, mezarlara kadar uzanmaktaydı (Boyana, 2004, s. 31; Stankovic-Pesterac, 2017, s. 34; Güner, 2019, s. 159).

Yunan mitolojisinde Priapos, çoğunlukla Aphrodite ve Dionysos'un oğlu olarak kabul edilir. Fakat antik metinlerde babası bazen Zeus, Adonis ve Hermes; annesi Chione, Dione veya Percote olarak da geçer. Mitolojiye göre Dionysos'a âşık olan tanrıça, Hindistan yolunda onu takip etmiş, onunla birlikte olduktan kısa bir süre sonra da onu terk ederek Lampsakos'a gitmiştir. Bu birliktelikten hamile

⁷ Bithynia'daki üç altar üzerinde tasvir edilen ve kimi yazılı kaynaklarda adı geçen Preitos tanrısı ile Priapos eşleştirilmektedir. Aslında epigrafik kaynakları temel alırsak Priapos ile Preietos'un birbirlerinden ayrı oldukları anlaşılmaktadır, Rohde, 1943, s. 169, dip not. 39.

⁸ Antikçağlardan itibaren insanlar, cinsel, üreme ve ereksiyon hastalıklar/rahatsızlıklardan kaynaklı olarak Priapos adına yaptırılmış tapınaklarda deva, şifa aramışlardır. Priapos tanrısının özellikle "impotans" dahil üreme organlarındaki hastalıkları iyileştirdiğine inanılmaktaydı, Güner, 2019, s. 155-156, 159, Şek. 10.

kaldığını öğrenen Aphrodite Lampsakos'ta çocuğunu doğurmuştur. Fakat tanrıça Hera, Aphrodite'nin çapkınlığına sinirlenir ve çocuğu lanetler. Aphrodite hamileyken elini hamile tanrıçanın karnına koyar. Bu çocuğun sakat doğmasına neden olur. Çocuk doğduğunda normal olmayan bir görünüme sahiptir. Çirkin bir surat ve bozuk bir cinsel organ. Aphrodite çocuğun bu anormal görüntüsünden o kadar iğrenir ki onu bir dağa terk eder. Dağda çocuğu bir çoban bulur ve onun bu çirkinliğinin ve büyük cinsel organının bitki ve sığırlara doğurganlık getireceğine inandığı için ona sahip çıkar (Boyana, 2004, s. 34-35).

Priapos ile ilgili bir diğer mit ise onun perileri ve tanrıçaları taciz etmiş olmasıyla ilgilidir. Üç yılda bir kutlanan Dionysos töreni sırasında Priapos çok içmiş ve su perisi Lotis'e âşık olmuştur. Gece Bakkhalar uykuya dalınca Priapos, Lotis'e yanaşmış, ancak durumu fark eden eşeğin anırmasıyla su perisi uyanmıştır (Boyana, 2004, s. 35). Aynı efsane tanrıça Hestia ile de geçmektedir. Graves, Priapos'un Hestia'ya olan taciz girişiminin, ev ocağın koruması altına giren misafir kadınlara kötü muamelesine karşı anekdotsal bir uyarı olduğunu düşünür ki şehvet sembolü olan eşek bile, Priapos'a karşıdır (Graves, 1955, s. 76). Tanrıça Hestia'yı eşek kurtardığı için onun müritlerinin bayram gününde eşekleri çiçeklerle süsleyip, sokaklarda gezdirme gelenekleri eşeğe duyulan minnettarlıktan kaynaklanır (Stankovic-Pesterac, 2017, s. 90).

Priapos ve eşek ile ilgili başka bir hikâye daha vardır. Priapos ve erotik kahramanlıklarıyla tanınan eşek bir gün, en çok gurur duydukları cinsel organlarının boyutları konusunda tartışır. Bu tartışma sonunda bir yarışmayla sonuçlanır. Yarışmayı eşek kazanır ve Priapos yenilir. Yenilgiye öfkelenen Priapos, eşeği bir sopayla öldüresiye döver. Bu duruma sinirlenen Dionysos, eşeği cennete koyarak ölümsüzleştirir (Tripp, 1974, s. 497).

Wyly bize Priapos'un mitinden yola çıkarak psiko-arketip okumalar sunuyor. Onun Hestia'ya taciz girişimini Priapos'un çocukluğunda annesi tarafından terk edilmesiyle ilişkilendirir. Bilindiği gibi Hestia ev ve aile yaşamını temsil eden bakire tanrıçadır. Terk edilmeyi deneyimleyen herkes gibi Priapos'ta kaybindan dolayı öfke duygusu gelişir. Hestia'ya olan saldırı aslında onun hiç sahip olamadığı ailedir. Fakat bu saldırı girişimi kendisinin aşağılanmasıyla sonuçlanmıştır. Üstelik onu aşağılayan da eşektir. Vahşi eşek *sirocco* olarak adlandırılan çöl rüzgarının ruhudur ve vahşi eşeğin nefesi kötü rüyaları, öldürücü eğilimleri ve tecavüzü getirir. Nefesi *Typhon* yani *sirocco* olarak bilinen Set de Osiris'i sakatlamış, onu on dört parçaya bölmüştür. İsis, Osiris'in tüm parçalarını toplayıp bir araya getirir fakat cinsel organını bulamadığı için Osiris yeniden yaşama kavuşamaz. Osiris'in tüm parçalarını bulabildiği halde cinsel organının bulamaması kastrasyonun hikayesidir. Kastrasyon hikayeleri antik dönem mitlerinde oldukça fazla geçen bir konu. Wyly de Priapos'un hikayesini bir de bu açıdan okumamız gerektiğini savunur. Dionysos'un eşeği koruması ve onu cennetine alması Priapos'un cinselliğine yönelik bir tehdittir (Wyly, 1989, s. 24-25).

Mitleri deşifre etmek oldukça karmaşık ve zor bir iştir. Modern zihinlerimiz gerçekte efsane arasında ayırım yapmakta zorlanmaktadır. Bu nedenle antik dönem zihinlerini anlayıp, anlamlandırmakta zorlanılması gayet normal. Üstelik nesilden nesile sözlü kültürle aktarılan mitler yaşayan organizmalar gibi zaman geçtikçe dönemin algısına göre değişiyor ve karmaşıklaşıyor. Ama biz tüm bunları göz önünde bulundurarak arkeoloji, antropoloji ve tıp bilimini temel alarak Tanrı Priapos mitine farklı bir bakış açısı sunmayı öneriyoruz.

Kongenital Adrenal Hiperplazi ve Priapos

Bilindiği gibi antik çağlarda hastalıklar insandan bağımsız olarak görülmekteydi. Hastalık önce ruhlarla sonra tanrı veya tanrıçalarla ilişkilendirilmişti. Bazı hastalıklar, kimi zaman tanrıların bir cezası olarak düşünülmüş, kimi zaman ise tanrıların insanlara iletmek istediği bir işaret olarak görülmüştü. Örneğin cinsel iktidarsızlık Aphrodite'nin laneti, sara hastaları ise tanrı tarafından bedeni ele geçirilmiş biri olarak algılanıyordu (Hippokrates, 2018).

Biz antik Yunan'da fallik ve doğurganlık tanrısı olan Priapos kültürünün, kongenital adrenal hiperplazi (KAH) adı verilen kortizol sentez için gerekli enzimlerden birinin eksikliğinden kaynaklı kalıtsal bir metabolik hastalığın kutsallaştırılması olarak ortaya çıktığını öngörüyoruz. Bu noktada Priapos heykellerinin büyük penisine karşı boyunun oldukça kısa olması dikkat çekicidir. Çirkin bir yüz görünümü ve sıra dışı özellikleri onun korkunç bir fenotipte olduğunu gösterir. Günümüz modern tıp bilgileri açısından bakıldığında, Bereket Tanrısı'nın konjenital adrenal hiperplazi hastalığından mustarip bir dişi olduğu düşünülebilir.

Kongenital adrenal hiperplaziler, kortizol sentezinden sorumlu CYP21A2 genindeki efektler neticesinde böbreküstü bezi yetersizliği ile sonuçlanan bir hastalıktır. 21 hidrosilaz eksikliğinden kaynaklanan konjenital adrenal hiperplazide enzim yolağındaki bloğa bağlı olarak dişil cinsiyet hormonu östrojen yeterince sentez edilemez ve yolak erkek cinsiyet hormonunu, androjenlerin aşırı üretmesine yol açar. Androjenlere doğum öncesi aşırı maruz kalma genetik dişilerin diş genital organlarını virilize eder ve doğumda genetik defektin ağırlığına bağlı olarak genital belirsizlikle sonuçlanır. Karyotip olarak hem erkek hem de dişilerde genital organlarda ve diğere bedensel özelliklerde virilizasyona yani ikincil cinsiyet özelliklerinde erkek görünümüne neden olur. Etkilenen genetik dişiler, aşırı androjenler yüzünden klitorisin değişen derecede genişlemesine, labioskrotal kıvrımların kaynaşmasına ve ürogenital sinüs oluşumuna neden olur. Anti-müllerian hormon salgılanmadığından, müllerian kanalları etkilenen kadınlarda normal olarak uterus, fallop tüplerine dönüşür (Nimkarn vd., 2015, s. 8). Yani ağır defekte maruz kalmış dişilerin klitorisi erkek penisi görünümündedir.

Kılların erken gelişimi ve aşırı kıllanma, yaygın sivilceler ve hiperandrojen enzime bağlı hızlı kemik büyümesi ve hızlı kemik büyümesinden kaynaklı olarak

boyun kısa kalması gibi anormallikler gözlemlenir. Kemik yaşı kronolojik yaşa kıyasla ileri olabilir. Kadınlarda klitoris o kadar büyür ki, erkek genitalyası görünümüne dönüşür. Hatta bu dışı bireyler, erkek sanılarak büyütülür. İlerleyen yaşlarda testislerin fark edilmemesi üzerine inmemiş testis yakınması ile sağlık kurumlarına başvururlar.

Priapos' u hastalıkla ilişkilendiren ilk çalışma bu değildir. Daha önce de tıp literatürüne *priapizm*⁹ olarak geçmiş olan penis şişkinliği hastalığı vardır. Bu hastalık penisteki şişkinliği, sertliği ve gevşekliği düzenleyen mekanizmaların işlevsizliğinden kaynaklanan kalıcı bir ereksiyon olma durumuyla kendini gösterir. Ereksiyon genellikle cinsel uyarım ve orgazmdan sonra 4 saat süren tam veya kısmi olabilmekle tanımlanır. Priapizm genellikle prepubertal dönemde veya daha geç yaşlarda ortaya çıkmaktadır. Penise giden kan akımıyla ilgili sorunlardan dolayı ortaya çıktığı varsayılmaktadır. Bu nedenle Akdeniz anemisi ve lösemi gibi kan hastalıklarıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir (Broderick vd., 2010, s. 478). Fakat priapizm defenotip normaldir. Oysaki Priapos'un öyküsü bize onun doğuştan normal olmayan bir görünüme sahip olduğunu anlatıyor. Tasvirlerinde boyunun kısa oluşu, kıllı görünümü, çirkin suratı ve hatta bazı tasvirlerinde testissiz oluşu (Resim. 2) daha çok konjenital adrenal hiperplazinin klinik görünümünü düşündürmektedir. Üstelik öyküsünde herhangi bir kadınla bir ilişkisi olmadığını, olmadığını anlıyoruz. Çünkü o, büyük cinsel organına rağmen iktidar sahibi olamamış yalnız, kimliksiz ve cinsiyet bunalımı yaşayan bir tanrıdır.

Sonuç

İnsanın uygarlık tarihi boyunca erkek dış genitalyası olan penis başta olma üzere kaslı beden yapısı, sakal-bıyık, kalın ses eril egemen kültürün hem dışı cinsiyete hem de rakip diğer eril öznelerle karşı baskınlık, egemenlik ve iktidarın birer simgeleri olmuşlardır. Bunlar arasında erekte büyük ve iri penisi olan figürlerin tarih boyunca yüceltiği, iktidarı temsil eden güçlerin sembolüne dönüştüğünün kesin kabuldür. Oysaki bedene ait algılara yüklenen anlam ve algı toplumsaldır. Bu nedenle tarihsel süreçte ideolojik olarak değişiklikler de göstermiş olabilir. Dışsal görünlere ya da anomalilere yüklenen toplumsal anlam, temelde yatan biyolojik özelliklerin ya da bozuklukların bir bileşeni olabileceği gibi kültürel bir inşanın yansıması da olabilir. Bu hipotezin çözümlenmesine dönük olarak günümüz tıp bilgileriyle Tanrı Priapos mitini yeniden değerlendirdiğimizde çarpıcı sonuçlara ulaşabiliriz.

Çünkü bedene ait iç ve dış parçalardaki görünlere ait anomaliler, altta yatan önemli bir bozukluk, ciddi bir hastalık bulgusu olabilmektedir. Biz bazı Priapos kültürlerindeki erkek görünlü genitalya tasvirlerinin tarihsel bilgiler de

⁹ Priapizm, Bereket tanrısı Priapos figüründen türetilen heybetli penis ve şehvet betimlemesidir. Bu tanımlamaya göre priapizm, cinsel uyarılma veya arzulama ile ilişkilendirilmiş uzun süreli ereksiyon ile ilişkilendirilir, Deveci & Kaçağan, 2016, s. 198-199.

göz önünde bulundurulduğunda gerçekte 21 hidroksilaz eksikliğine bağlı klitorisi aşırı büyüyerek erkek penisine dönüşmüş dişilerin yansıması olarak ortaya çıkmış olabileceğini öne sürüyoruz. Özgün hastalık temelli değerlendirildiğinde mitlerdeki tarihsel figürlerin cinsel kimliklerindeki aşırı değişkenlik dahil o günün zihinsel ve kültürel durumunun yeniden ele alınmasında kırılma yaratan sonuçlara ulaşılabilceğini de tarihe not düşüyoruz.

Kaynakça

- Adalı, S.F. & Görgü, A.T. (2015). *Babil Yarattılış Destanı-Enuma Eliş-*. Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Aristotle. (1942). *Generation of Animals*. (Çev. A.L. Peck). Loeb Classical Library 366. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Boyana, H. (2004). Priapos Kültü. *Tarih Araştırmaları Dergisi* (23/35), 31-44.
- Broderick, G., Kadioglu, A., Bivalacqua, T.J., Ghanem, H., Nehra, A., Shamloul, R. (2010). Priapism: Pathogenesis, Epidemiology, and Management. *The Journal of Sexual Medicine*, (7), 476-500.
- Deveci, S. & Kaçağan, C. (2016). Priapizm. S. Tekgül, L. Türkeri, A. Esen (Ed), İris Yayıncılık, *Üroloji, Masüstü Başvuru Kitabı*, Ankara, 198-205.
- Eroğlu, E. & Oktar, T. (2010). Sünnet Ritüelinin Mitolojik Değerlendirmesi. *Androloji Bülteni* (40), 1-3.
- Ertoý, Ö. (2018). *Antik Dönemde Lampsakos Kenti ve Sikkeleri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji (Klasik Arkeoloji) Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Galen, (2022). Biography, Achievements, & Facts | Britannica. Erişim 14 Kasım 2022. <https://www.britannica.com/biography/Galen>.
- Gezgin, İ. (2012). *Fallusun Arkeolojisi*. Sel Yayıncılık.
- Gravers, R. (2010). *Yunan Mitleri: Tanrılar, Kahramanlar, Söylenceler*. (Çev. U. Akpur), Say Yayınları.
- Güner, E. (2019). İthifallik Tanrılar ve İfade Ettikleri. *Androloji Bülteni* (21), 155-160.
- Harris, R. (2003). *Gender and Aging in Mesopotamia: The Gilgamesh Epic and Other Ancient Literature*. Illustrated edition. University of Oklahoma Press.
- Hauptmann, H. (2011). The Urfa Region. *The Neolithic in Turkey*, M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (Ed), Archaeology and Art Publications.

- Helle, S. (2020). Marduk's Penis. Queering Enūma Eliš. Chances and Problems of Cultural Anthropological Perspectives in Ancient Studies (4), 63-77.
- Hippokrates. (2018). *Hippokrates Külliyatı*. (Çev. N. Nirven), Pinhan.
- Jervey, E.D. (1987). The Phallus and Phallus Worship in History. *The Journal of Popular Culture*, (21), 103-115.
- Lacan, J. (1994). *Fallus'un Anlamı*. (Çev. S.M. Tura). AFA Yayınları.
- Mohen, J-P. (2002). *Prehistoric Art: The Mythical Birthing of Humanity*. Terrail.
- Moser, C. (2006). *Naked Power: The Phallus as an Apotropaic Symbol in the Images and Texts of Roman Italy*, Undergraduate Humanities Forum 2005-6: Word & Image. (11), University of Pennsylvania.
- Nimkarn, S., Gangishetti, P.K., Yau, M. (2015). 21-Hydroxylase-Deficient Congenital Adrenal Hyperplasia. Gene Reviews (R), Seattle.
- Rohde, G. (1943). Anadolu'nun Yunan ve Roma Epigrafisine Dair. *Belleten* (25), 157-176.
- Stankovic-Pesterac, T. (2017). Priapos Scattered Finds of a Complex Deity. *Rad Muzeja Vojvodine* (59), 23-44.
- Stewart, P. (1997). Fine Art and Coarse Art: The Image of Roman Priapos. *Art History* (20/4), 575-588.
- Surethdictionary, (2022). Erişim: 17 Kasım 2022. <https://www.assyrianlanguages.org/sureth/index.php>.
- Tripp, E. (1974). *The Meridian Handbook of Classical Mythology*. Reprintedition. Plume.
- Wyly, J. (1989). *The Phallic Quest: Priapos and Masculine Inflation*. 1st Edition. Toronto: Inner City Books.

Resimler

Resim. 1: Bereket Tanrısı Priapos Heykeli Mermer, Roma Çağı, (MS 2. yy), Antalya Arkeoloji Müzesi (Nazlı Akbaş'ın Arşivinden).

Resim. 2: Efes'te bulunan çirkin yüzlü, bodur görünümlü pişmiş topraktan Priapos figürü (solda: Nazlı Akbaş'ın Arşivinden ve sağda: Güner, 2019, Şekil. 10).

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan ederler.